

ROMAN IN IDENTITETA, IDENTITETA ROMANA*

Marko Juvan

Skica za polje razpravljanja

Herder je 1796 (*Briefe zur Beförderung der Humanität*) zapisal, da nobena vrsta poezije ni širša od romana, saj ta lahko v svojo prozo posrka zgodovino, geografijo, filozofijo, skoraj vse umetnosti, pa tudi poezijo vseh vrst in zvrsti. Roman je — kot vemo vsaj od Bahtina dalje — torej vrsta, ki je zmožna prikazovati svet z raznih vidikov, asimilirati in preoblikovati druge literarne govore in številna vedenja, jih soočiti v dialogu. Roman živi od obilja posredovane duhovnosti. Temeljna konvencija, pričakovanje, s katerim sprejemamo roman, je po Jonathanu Cullerju (*Structuralist poetics: structuralism, linguistics, and the study of literature*) to, da bo proizvedel svet, torej celovit, večrazsežen, izcizeliran konstrukt oseb, dogodkov in časoprostorja. Philippu Sollersu (*Logiques*) je roman način, s katerim družba govori o sebi. Tudi Culler se strinja, da roman bolj od vseh drugih form in tipov pisanja rabi za model, s katerim družba pojmuje samo sebe, kot diskurz, skozi katerega se artikulira svet.

Roman je medij za vzpostavljanje identitete družbe in posameznika, je laboratorij subjekta in njegove subjektivnosti v koordinatah podedovanih in aktualnih diskurzov. Drugi nas vidijo kot osebo iz romana, pravi Sollers. Romaneska proza je na svet navezana drugače od poezije; je prostor, kjer se dani modeli intelegibilnosti »dekonstruirajo«, izpostavljajo, kritizirajo oz. »reaktivirajo« (Husserl): kar se nam kaže kot nekaj naravnega, se izkaže za konstrukcijo. Te Cullerjeve formulacije, ki veljajo tudi za proces branja romaneskne besedila (o tem obširno razpravlja Wolfgang Iser, *The act of reading*), pravzaprav ustrezajo pri nas bolj znanim Pirjevčevim mislim o romanu: da se v njem razpira ontološka diferenca, ki so jo pokrivali razni metafizični modeli, v katere je bil junak novoveškega romana vpisan. Toda s tem nas roman sili v razvijanje različnih modelov osebe, njene motivacije in smiselnosti, v odprto razmerje do sveta brez aksiomskega kritija.

Ob tej enciklopedičnosti, protejski odprtosti za večjezičje, za prozo značilni »spacialni formi« soočanja in dekonstruiranja perspektiv na človeka in svet, osmotski prepustnosti za raznorazna vedenja (od intimnega dnevniškega zpisaka o zadevah srca, prek pisemskega dueta ali kake druge interpersonalne komorne zasedbe, do potopisov o novih zemljah, kronik rodovin, vojn, dinastij in držav, filozofskih in znanstvenih sistemov), ob tem srkanju umetnostnih vrst (od oltarske slike do fuge in ragtimea) in literarnih žanrov se pojavi vprašanje o identiteti romana. Kaj je njegova specifika, kako sploh vemo, da res beremo roman, četudi se lahko kako delo s podnaslovom zanj razglašajo? Problem se še zaostri, če razmišljamo o slovenskem romanu, zvesti duhu analiz Dušan Pirjevca, misli, da Slovenci romana v pravem pomenu besede sploh nikoli nismo imeli, saj smo dosegli enega od nujnih družbenozgodovinskih pogojev zanj, konstituiranje nacionalnega subjekta, šele v času, ko naj bi bil roman že v zatonu. Kaj je torej s slovenskim romanom? Ali nas vendar empirija ne prepričuje o čem povsem drugem kot Pirjevčeve metafizične dedukcije?

* Prispevki s kolokvija o slovenskem romanu v Jeruzalemu, 22. 6. 1991